

Temanummer om Historiebrug – redaktionelt forord

Som mennesker har vi altid brugt historie – både bevidst og ikke-bevidst. Vi bruger historie for at skabe mening og sammenhæng i vores liv, og vi bruger historie for at styrke vores argumenter til at fremme en bestemt sag. Fra den mundtlige overlevering hvor skjalde digtede om forfædres store bedrifter til vores ugentlige søndagshygge, hvor vi samles til et nyt afsnit af 'Historien om Danmark', og fra politiske valgtaler til etiketter på marmeladeglas og smørindpakninger – således har historie altid været, vil fortsat være og vil blive anvendt i vores menneskelige fællesskab. Som sådan er det at forholde sig til det fortidige et menneskeligt eksistensvilkår, som vi ikke kan slippe uden om eller se os fri af.

Med dette RADAR-temanummer ønsker vi at sætte fokus på historiebrug som et centralt begreb i historieundervisningen og ikke mindst som et fænomen, der gennem de seneste år har fyldt meget i de faglige diskussioner blandt historielærere i grundskole og på ungdomsuddannelser såvel som blandt historiedidaktikere på universiteter og læreruddannelser.

Fortid versus historie

Inden begrebet 'historiebrug' bringes i spil, kan det være på sin plads at afklare, hvad vi mener, når vi anvender ordet 'historie'. Afklaringen vedrører en grundlæggende problemstilling i historiefaget i forhold til 'histories' dobbeltbetydning: Historie omhandler både noget, der angår fortiden samt historierne herom, dvs. fortolkninger og fremstillinger baseret på fortolkninger. Det er den problematik, som også kendes under den klassiske skelnen mellem fortid og historie(r) eller i den engelsksprogede skelnen mellem *past* versus *history*. Ofte flyder de to ureflektet sammen, fordi vi på dansk bruger ét ord i flere betydninger. Men når vi arbejder didaktisk med historie og ikke mindst med historiebrug i skolen, er det centralt, at vi er os denne skelnen bevidst, fordi historie ofte for mange elever (samt i en populær folkelig betragtning) kun er 'fortid'. Vi har som fagdidaktikere en interesse i, at elever også oplever faget og historie som '*historier vi etablerer på grundlag af vores fortolkninger*'. Og netop den opfattelse af faget er årsagen til, at historiebrug som begreb er kommet til at fylde så meget i skolefaget gennem de seneste år.

Historiebrug handler om relationerne mellem det fortidige, sporene derfra – som vi kender som kilder – og de måder, hvorpå disse får repræsentation i diverse fortællinger/fremstillinger/gengivelser – dvs. historier. Fortiden (resterne derfra i form af kilder) fortæller i sig selv ikke noget, med mindre de fortolkes og fremstilles i et medie i form af fortællinger (dvs. historier). Omvendt er det vigtigt at have for øje, at fortællingerne (historierne) kun eksisterer, hvis de kan referere til en konkret fortid (kilder). I modsat fald bliver der bare tale om 'fiktive fortællinger', hvilket jo kan være nok så interessant, men som bringer os over i et fiktivt snarere end et historiefagligt univers.

Historiebrug i læreplanerne

Det er et faktum, at historiebrug som begreb er rykket ind i skolen og har sat sit præg på læreplanerne gennem de seneste år. Det er blevet et kompetence- såvel som kernestofområde, som lærere er nødt til at tage højde for, når undervisningen tilrettelægges. I uddannelsessystemet er det direkte skrevet ind i de faglige mål for historiefaget på de forskellige niveauer. I grundskolen er historiebrug et ud af tre såkaldte kompetenceområder, som undervisningen skal organiseres indenfor. Her er målet, at eleverne efter 9. klasse skal kunne "forklare samspil mellem fortid, nutid og fremtid". I gymnasiet (stx) hedder det fx om de faglige mål i historiefaget, at eleverne skal kunne "reflektere over samspillet mellem fortid, nutid og fremtid samt over mennesket som historieskabt og historieskabende" og "anvende en metodisk-kritisk tilgang til at

udvælge og analysere historisk materiale, herunder eksempler på brug af historie". Desuden indgår historiebrug som kernestofområde i historielæreplanerne i både handelsgymnasiet hhx og stx.

Spørgsmålet er, hvordan man som lærer meningsfuldt får puttet historiebrug ind i historieundervisningen samt sikrer, at eleverne møder fortid som 'levet historie'. En levet historie, der dels kan være med til at skabe mening og sammenhæng, dels gør eleverne bevidste om de interesser, der er på spil, når historien bruges af eftertiden. For det er i virkeligheden det, som det handler om, når historiebrug er i spil. Det centrale i historiebrug er ikke viden om fortiden som sådan, men indsigt i hvordan historie bruges i forskellige nutidige sammenhænge og med forskellige formål og hensigter.

Historiebrugs potentialer og vanskeligheder

Historiebrug nævnes ofte i sammenhæng med begrebet historiebevidsthed, og selvom de to begreber er beslægtede, er de dog ikke sammenfaldende. Historiebevidsthed beskriver det forhold, at vi alle, hvad enten vi vil det eller ej, bruger vores egen opfattelse af det fortidige til at forstå vores nutid og dermed også til at træffe valg, der har betydning for vores fremtid. Historiebrug er heroverfor mere simpelt og beskriver egentlig blot det faktum, at 'historie' bruges af alle mennesker med forskellige formål. I relation til den skelnen mellem fortid og historie, som vi præsenterede ovenfor, er historiebrug som fagbegreb således ikke studiet af fortiden i sig selv men af menneskers, grupper og samfunds brug af historier i deres egen nutid. Da opfattelser af historie generelt har indflydelse på vores holdninger og valg, er forståelsen af de mekanismer, der ligger i historiebrug, et vigtigt element i historiefagets forsøg på at bidrage til den demokratiske dannelse.

Historiebrug er på sin vis et forholdsvis problematisk og til dels også kontroversielt aspekt ved historieundervisningen, idet der med historiebrug er andre agendaer på spil end at arbejde med at møde fortiden på fortidens præmisser og forholde sig hertil. Hertil kommer, at det at identificere forskellige former for historiebrug og de interesser, der ligger bag, på ingen måde er en simpel operation. Det kræver nemlig, at eleverne oparbejder et mere reflekteret forhold til både historie og til, hvordan historie bruges. Eleverne skal ikke kun lære om historie, men også blive mere bevidste om, hvordan de selv og andre bruger historie.

I forhold til at lære elever at fortolke og at tage historisk perspektiv, dvs. analysere, tolke og forstå brug af historie i forskellige sammenhænge, mener vi, historiebrug har et potentiale. Grundlæggende handler det om at gøre eleverne i stand til at kunne analysere, hvordan andre personer før dem og personer i deres samtid læser og forstår udlægninger af og om det fortidige. Som eksempel har DRs satsning 'Historien om Danmark' skærpet mange børns interesse for historie, og historielærere rundt om i landet har oplevet, at børn kommer i skole med viden om og interesse for historiske emner pga. tv-serien. Serien bygger på en grundfortælling om et 'vi', som umiddelbart skal rive os med og styrke vores bevidsthed om, hvad det vil sige at være dansk. Det er et 'vi', som børn kan føle sig som en del af, og som de måske er motiverede for at få noget mere at vide om, men det er også et 'vi', som de i udgangspunktet ikke sætter spørgsmålstejn ved. Historieundervisning kan, når den inddrager de færdigheds- og vidensområder, som giver eleverne kompetencer i historiebrug, være med til at udvikle elevernes bevidsthed om de agendaer og interesser, der er på spil i forskellige typer af historiebrug – herunder også en kommerciel- eller underholdningsmæssig brug af historie, som 'Historien om Danmark' samt en lang række andre spillefilm, serier, romaner, computerspil og tegneserier kan karakteriseres som.

Historiebrug i undervisningen – hvordan?

Der er en række andre væsentlige aspekter af historiebrug at tage med i en overvejelse, når undervisningen

skal tilrettelægges, eksempelvis: Hvordan inkorporeres historiebrug praktisk i undervisningen? Findes der en historiebrugsdidaktik – eller hvordan kunne en historiebrugsdidaktik se ud? Hvordan griber man som lærer ømtålelige emner an og emner, der berører belastede dele af vores fortid som fx handel med slaver, katastrofer, krige og forbrydelser, som kan være svære at tage op? Kan man arbejde med brug af historie uden at have oparbejdet en vis viden om historie – eller er dette skel kunstigt? Kan man meningsfyldt arbejde med en kategori som historiemisbrug, eller er det uhensigtsmæssigt?

Artiklerne til dette temanummer rummer forskellige udspil eller bud på, dels hvornår historiefagligt arbejde i relation til skolearbejdet kan siges at være historiebrugs-tilgange, dels hvilke aspekter ved historiebrug vi bør have for øje i undervisningen samt ikke mindst, hvordan man som lærer kan arbejde med historiebrug i praksis og få fortolkningsaspektet gjort nærværende for eleverne.

- **Er der i dag en historiebrugsdidaktik i folkeskolen – og hvordan ser den i givet fald ud?**

Rune Christiansen diskuterer, om der findes en egentlig historiebrugsdidaktik i skolen, og i så fald hvordan den ser ud. Ifølge Rune Christiansen bliver der arbejdet med historiebrug, men kun med de mere åbenlyse former, og han spørger derfor kritisk, om en brugbar historiebrugsdidaktik ikke også bør rumme de lidt mere vanskelige former for historiebrug, herunder eksempelvis at bringe elevernes egen brug af historie mere aktivt i spil.

Læs artiklen: <https://tidsskrift.dk/radar/article/view/107739/157230>

- **6. klasses arbejde med historiebrug**

Margit Eva Jensens og Mike Friis Østergaards artikel sætter gennem et lille klasserumseksperiment undersøgende fokus på, hvad der sker, når en 6. klasse arbejder med historiebrug. Hvis undervisning i historiebrug skal lykkes, må elevernes narrative og kritiske kompetencer medtænkes, og konkret må eleverne forholde sig til et stof, dvs. til andre historiebrugeres fortællinger. Artiklen præsenterer et bud på, hvordan dette konkret kan gøres i undervisningen.

Læs artiklen: <https://tidsskrift.dk/radar/article/view/107741/157231>

- **Historie med udeskoledidaktik**

Marianne Leth giver et bud på, hvordan forbindelsen mellem elevernes egen historie og skolefaget kan styrkes, således at eleverne bliver mere aktive i undervisningen og oplever historie som noget andet end, at det blot er læreren, der formidler et stof. Det kan lade sig gøre, men, som Marianne Leth argumenterer for, kræver det, at man opfatter historiefaget som andet og meget mere end traditionel lærebogsformidling. Kodeordet er 'udeskole', hvis didaktiske potentialer udfoldes her.

Læs artiklen: <https://tidsskrift.dk/radar/article/view/107742/157232>

- **Historiebrug, monumenter og mindesteder**

Historiebrug er ikke blot en evne eller en forholden sig, som knytter sig til individet. Ofte er der tale om, at hele samfund eller nationer bruger fortiden på en bestemt måde, hvormed samfundet netop konstrueres som et identitetsmæssigt fællesskab. I Jens Aage Poulsens artikel bringes de med historiebrugsbegrebet beslægtede begreber erindringskultur og erindringspolitik i spil. Artiklen viser, hvordan erindringssteder i form af monumenter og mindesmærker, der har en erindringspolitisk funktion, kan didaktiseres og bruges som læremidler, der lægger op til, at eleverne arbejder undersøgende og historieskabende.

Læs artiklen: <https://tidsskrift.dk/radar/article/view/107743/157233>

- **Historiemisbrug – giver det mening? En diskussionsartikel**

Rikke Alberg Peters og Peter Brunbech tager begrebet historiemisbrug op i en diskussionsartikel, hvor de fra hver deres ståsted fremlægger og begrundet synspunkter. Peter Brunbech problematiserer overordnet brugen af historiemisbrug ud fra den betragtning, at der alene er tale om et moralsk spørgsmål, hvilket grundlæggende ikke angår historie som fag. Rikke Alberg Peters påpeger omvendt, at der kan være væsentlige didaktiske grunde til at operere med termer som pseudohistorie, historiemaniulation og mytedannelse, ikke mindst fordi disse kan hjælpe elever med at få øje på bagvedliggende motiver. Og netop dette har sammenhæng med, hvad historie som fag er.

Læs artiklen: <https://tidsskrift.dk/radar/article/view/107744/157234>